

Mesélő házak – 101 német nemzetiségi tájház és kiállítás

Csak a több feladat ellátására képes „élő tájházak” segíthetik a falurizmus kibontakozását, a helyi vagy térségi önazonosságtudat erősítését, képviseletét – hallani egyre gyakrabban múzeum-szakmai körökben. A helyi lakáskultúrát, népművészetet és művelődéstörténeti értékeket bemutató kiállítások mellett működtessenek bennük – fogalmazzák meg – táncházat, tartsanak más hagyományörző rendezvényeket, udvarukon szervezzenek kézműves táborokat, helytörténeti vetélkedőket, s legyen mód a falai között helytörténeti kutatásokra is.

E megállapítások természetesen a magyarországi német nemzetiségi tájházakra is vonatkoznak. A budaörsi *Bleyer Jakab Helytörténeti Gyűjtemény* 2008 januárjától országos feladatokat is ellát: létrehozta a *Magyarországi Német Nemzetiségi Tájházak Szakmai Központját*, melynek fő célja ezen intézmények munkájának összefogása, tevékenységük ösztönzése, ismertségük növelése. Ez utóbbi feladat részeként 2008 novemberében a Budaörsi Városháza és a Német Nemzetiségi Önkormányzat nagyvonalú támogatásával jelentettük meg a *Mesélő házak / Häuser, die uns erzählen* című kétnyelvű kiadványt. Ötvenhét német nemzetiségi tájházat, tájszobát, illetve kiállítóhelyet mutattunk be a könyvben, melyet akkor ezer példányban adtuk ki. Hamarosan kiderült, többre van igény. Ez év nyarára az újabb ezer utánpótlott példány is elfogyott.

Ez a tény is okot ad a reményre, hogy valamiféle reneszánsza lehet, reneszánsza lesz a tájházaknak Magyarországon.

Hogyan jöttek létre ezek az intézmények? Magánygyűjtők, vagy a falusi iskolákban tanárok, tanítók által összeállított ideiglenes kiállítások voltak az előfutáraik. Az így született gyűjtemények előbb-utóbb végleges helyet, „házat” kaptak. A helytörténeti gyűjtemények közül – a táncház mozgalomhoz, népi színjátszáshoz is kapcsolódóan – már a 60-as évek elején létrejöttek az elsők. A Dél-Dunántúlon kicsit később vett lendületet a tájház alapítási szándék, akkor viszont annál nagyobb számban jöttek létre a német nemzetiségi kiállítások.

A tájház teremtés egyfajta kárpótlási gyakorlat, amely jelképes módon állítja vissza a valóságban elvesztett értékeket. Az emlékezés helyeit a hiánnyal való ráeszmélés hívja életre: valami hiányzik, ez a múltunk, az emlékeink, így a tárgyi emlékeink is. A kiállítás ezt az emlékezetet egy rendkívüli, ünnepi térbe helyezi, ahol méltóságteljesen őrződik meg, válik felmutathatóvá a múlt. Az emlékhely széleskörű nyilvánossága emeli a helyi közösség, a hagyo-

mányok és a hagyományörzők tekintélyét, azaz a kívülről érkezők érdeklődése bizonyítja, visszaigazolja a kezdeményezés erkölcsi, társadalmi hasznát, hogy nem öncélú a kiállítás.

Az alapítók a tájház teremtési gyakorlatot a település arcának a külvilág felé történő kedvező megmutatkozásaként értelmezik. A tájházukhoz kötődő közösségek büszkéek arra, hogy ők hozták létre és tartják életben az intézményt, biztosak abban, hogy egyedi dolgok is vannak, feltétlenül csak a pozitívumokat domborítják ki (szegény ember házat például senki sem akarja bemutatni – ilyeneket csak skanzenekben látunk).

Magyarországon jellemzően az egykori „Schwäbische Türkei” (Sváb Törökország), vagyis nagyjából Tolna és Baranya területe büszkélkedhet a legtöbb német nemzetiségi tájházzal, tájszobával, vagy egyszerű gyűjteményes kiállítóhellyel. A feltérképezett közel 140 ilyen „intézmény” közül jelenleg 38 található Baranyában, melyek közül sajnos csupán öt rendelkezik működési engedéllyel. Tolna megye 25 és Pest megye 22 gyűjteményéből egyformán csak nyolcra-nyolcra van engedélye. A többi, egykoron németek lakta vidékek közül mintegy 10-10 tájház, illetve kiállítóhely található Bács-Kiskun, Fejér, Komárom-Esztergom, illetve Veszprém megyékben, de szórványosan néhány más megyében is találunk ilyeneket. A házak s kiállítások színvonala igen vegyes képet mutat, attól függően milyen gazdasági erő, illetve mennyire ügyes és tevékeny személyek a fenntartók, a rendezők. Sajnos nagyon sok településen a 30-40 éve berendezett tájház, illetve kiállítás létrehozói megöregedtek, belefáradtak, vagy időközben elhunytak és nem sikerült megfelelő kézbe továbbadniuk az „örökséget”.

Jó a helyzet és szerencsések ott a tájház működtetők, ahol a kisebbségi és/vagy a települési önkormányzat támogatja őket. Ahol nem csak a kulturális és közösségteremtő, összetartó szerepet, hanem az idegenforgalmi vonzerőt is felismerik ezekben az intézményekben.

Szederkény:
a fagerenda
vázás
(„Fachwerk”)
szerkezetű
épület a XVIII.
századi német
telepek
keze munkáját
dicséri

A szerző felvételei

Dunabogdány: a csikótűzhely kedvelt berendezési tárgy volt

Elek: tisztaszoba sarka bölcsovél

Nagymányok:
a hagyományörző
német nemzetiségi
lakodalmas menet
mindig a tájházból
indul

Harta: különleges,
festett bútorokkal
berendezett
szobaszécselt

Számos jó példa, friss kezdeményezés akad, mint például *Sombereken*, ahol egy éve avattak új tájházat, s ahol még az utcán is hallani német beszélgetéseket. A szintén Baranya megyei *Fekeden* a régi hosszú parasztházak gyönyörű oromzatát újították fel. Sok helyütt már „*Szab Hollókő*” néven emlegetik ezt a települést, ahol készül már a tájház is. Sokat hallhattunk már *Dunaharasztról* is, ahol egyéves fennállás után már az Év Tájháza címet is elnyerték. (Schwarz Ildikó: *Mesét mondok, valóságost – Az év tájháza a Dunaharaszti Német Tájház – BALÁTSÁG XVII. évfolyam; 2. szám. A szerk.) Vecsésen a „Káposztafeszt”* bevételét szándékoznak tájház alapításra fordítani. Reményeink szerint tanácsadó munkánkkal sikerül támogatnunk, megerősítenünk ezeket a törekvéseket.

A lecke fel van adva, ugyanis a működéshez pénz kell, mégpedig nem is kevés. Jelentős összegeket ma már csak pályázatokból lehet remélni, azokhoz pedig működési engedély kell. Ennek feltételei: a leltározottság – szabályos leltárkönyv –, az elektronikus nyilvántartás, az állandó nyitvatartási idők, a hozzáértő személyzet, szakképzett felügyelet (néprajzos, történész), a kutatási feltételek biztosítása, kutatószolgálat, a látogatottság vezetése, a statisztika és természetesen a szakértelemmel, kulturáltan berendezett kiállítás.

És itt bezárul a kör, állandó néprajzos szakemberre ugyanis nincsen pénz. Nem merik „bevallalni”

a működési engedélyt, hiszen még pályázni is csak az tud, aki legalább az önrészt elő tudja teremteni. Az OKM 2/2010. (I. 14.) muzeális intézmények működési engedélyéről szóló rendeletéből hiányzik egy olyan kitétel, amely a tájházakat különleges, egyedi intézményekként kezelné, nem a múzeumokkal egy kalap alatt. A magyarországi tájházakat összefogó civilszervezet, a „Magyarországi Tájházak Szövetsége” kezdeményezte az előírások „helyretételét”, így még reménykedünk, hogy a törvényalkotók felülbírálják, helyesbítik ezt a nemrég megújított rendeletet, nem lehetetlenítik el e sajátos intézmények működését és nem kényszerítik bezárásra a szerényebb gyűjteményeket.

Az említett „Mesélő házak” 2009-es utánnomása után kiderült, sokkal több német nemzetiségi kiállítás létezik Magyarországon, mint ami a könyvben szerepel, de nem jutnak országos hírnévig, csupán szűkebb környezetükben, tájegységükben tudnak létezésükről. Ez tette szükségessé, hogy a könyvet bővített kiadásban jelentessük meg. Szeptemberben a Német Nemzetiségi Tájházak 4. Országos Találkozóján, a Baranya megyei Ófaluiban mutattuk be a Mesélő házak harmadik, kibővített változatát, amelyben már 101 házról, kiállításról számolhattunk be.

Reméljük látogatottságukat, ismertségüket, szakmai körökben való elismerésüket is sikerül növelnünk e kiadvánnyal.

Jaszmann Gabriella

Öt berendezett szoba és komplett gazdasági udvar fogadja a látogatókat Kisjakabfalván

Dr. Somogyi László felvétele